

Вівчар О. І.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету
Гайда Н. В.
аспірант
Тернопільського національного економічного університету

Vivchar O. I.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department
of Economic Security and Financial Investigations
Ternopil National Economic University
Gaida N. V.
post-graduate student of
Ternopil National Economic University

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: БЕЗПЕКОЗНАВЧИЙ ВИМІР

Анотація. У статті досліджено концептуальні підходи щодо економічного управління ресурсами на підприємстві та обґрунтовано основні принципи і структуру ресурсного забезпечення, на основі чого сформульовано структурно-логічну схему механізму управління ресурсним забезпеченням підприємства в сучасних умовах.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, ресурси, механізми управління, потенціал підприємства, безпека підприємства.

Вступ та постановка проблеми. Сьогодні для того, щоб досягти цілей і завдань, які поставлені перед підприємствами усіх форм власності в умовах стрімкого наростання кризових явищ, нестабільності всередині країни, політичних та соціально-економічних загострень, від суб'єктів підприємництва потрібне посилення уваги до питань власної економічної безпеки, вирішення питань щодо удосконалення традиційних методів управління підприємством і пошук нових методів, які б гарантували стійкий економічний стан і розвиток підприємства в контексті безпекознавства.

Для забезпечення стійкого економічного розвитку і функціонування підприємства необхідне забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності, платоспроможності та стійкості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема управління ресурсним забезпеченням на підприємствах знайшла достатньо широке висвітлення у вітчизняних наукових публікаціях. Так, вагомий внесок у висвітлення цього

питання було здійснено такими вітчизняними вченими, як Н. Богацька [2], І. Вовк [3], Т. Безверхнюк [4], К. Кузнецова [5], А. Мельник [6], А. Чорна [7], О. Кремень [8] та ін. Питанням дослідження поняття управління ресурсним забезпеченням на підприємстві займалися такі іноземні вчені, як В. Wernerfelt [13], С. Helfat [14], Peteraf M. [14] та ін.

Під час огляду наукової літератури виявлено відсутність узгодженої думки науковців щодо трактування сутності поняття «ресурсного забезпечення», оскільки умови, в яких функціонують підприємства, зазвичай характеризуються невизначеністю та динамічністю середовища, у якому воно знаходиться.

У науковій літературі є велика кількість тлумачень сутності терміну «ресурсне забезпечення» (табл. 1).

Незважаючи на таку велику кількість досліджень на тему «Концептуальні засади ресурсного забезпечення діяльності підприємства» і те, що навколо цього питання виникає безліч дискусій, виникає потреба в подальшому дослідженні цього напрямку.

Таблиця 1

Трактування поняття «ресурсне забезпечення» окремими авторами

Автор/джерело	Запропоноване визначення поняття
О. Кремень [8]	Сукупність певних видів ресурсів (матеріальних, технологічних, трудових, фінансових, інформаційних, інтелектуальних) і джерел їх формування, що беруть безпосередню участь у процесах розвитку підприємства або можуть бути мобілізовані з метою забезпечення широкомасштабного використання його потенційних можливостей та переходу до якісно нового стану;
А. Чорна [7]	процес пошуку, залучення та використання різних видів ресурсів; складна система, яка включає в себе сукупність послідовних, взаємопов'язаних етапів, систематизованих до цих завдань методик, моделей, які дають можливість обґрунтувати, вибрати спосіб ресурсного забезпечення та оцінити ефективність обраного способу;
Т. Безверхнюк [4]	система державних заходів, спрямованих на створення матеріальних, правових, інституційних умов перетворення елементів ресурсного простору в засоби досягнення цілей;
К. Кузнецова [5]	це можливість підприємства забезпечити свою діяльність необхідною кількістю та набором ресурсів для досягнення позитивного економічного ефекту в певний момент часу.

Мета статті – дослідити концептуальні підходи щодо економічного управління ресурсами на підприємстві та обґрунтувати основні принципи і структури ресурсного забезпечення, на основі чого сформулювати структурно логічну схему механізму управління ресурсним забезпеченням підприємства в сучасних умовах.

Результати дослідження. Як бачимо з аналізу наукових джерел, сутність ресурсного забезпечення розглядається через такі змістовні характеристики, як: сукупність певних видів ресурсів, що беруть безпосередню участь у процесах розвитку підприємства; можливість підприємства забезпечити свою діяльність необхідною кількістю та набором ресурсів для досягнення позитивного економічного ефекту в певний момент часу; процес пошуку, залучення та використання різних видів ресурсів; система державних заходів, спрямованих на створення матеріальних, правових, інституційних умов перетворення елементів ресурсного простору в засоби досягнення цілей.

Більшість авторів акцентують увагу на тому, що отримання фінансових результатів підприємством можливе за наявності відповідного ресурсного забезпечення на підприємстві. Тому вони мають розпоряджатися власними ресурсами, які в подальшому забезпечать досягнення результатів економічного, соціального, екологічного, інноваційного ефекту. Коли підприємство має достатню кількість ресурсів у своєму розпорядженні, воно здатне виконувати всі свої функції, нормально розвиватись і функціонувати відповідно до поставлених цілей [9, с. 77].

Тлумачення терміна «ресурси» трактується як сукупність матеріальних і нематеріальних елементів виробничого потенціалу, якими може розпоряджатися підприємство і які використовуються для досягнення певних цілей економічного розвитку [10].

З економічної позиції «ресурси» – це інструменти, які безпосередньо чи опосередковано беруть участь у процесі виробництва або надання послуг [11, с. 268]. Загалом ресурсами можуть виступати природні елементи (сировина, геофізична сировина), трудові ресурси (людський капітал), капітал (у фізичній формі), інформаційні (документи та ін.), фінансові (капітал у грошовій формі), обігові кошти, підприємницькі здібності та інші, які використовуються за теперішніх технологій та соціально-економічних відносин підприємств [11, с. 268].

М. Французова визначає поняття «ресурси» як «все те, що використовують суб'єкти підприємницької діяльності для досягнення поставлених цілей та завдань задля задоволення власних і суспільних потреб» [12]. В. Wernerfelt трактує ресурси як матеріальні і нематеріальні активи, які на відносно постійній основі пов'язані з цією компанією [13]. М. Peteraf розглядає ресурси як активи (матеріальні або нематеріальні), якими безпосередньо володіє підприємство, контролює і до якого має доступ на відносно постійній основі [14].

Також «ресурси» є одним із факторів внутрішніх резервів економічного розвитку підприємства за умови ефективного використання цих ресурсів. Таким чином, це забезпечує не лише особисті потреби підприємства, а й потреби суспільства (рис. 1).

На основі проведених досліджень встановлено, що термін «ресурсне забезпечення» пов'язаний із задоволенням потреб виробництва та забезпечення його безперебійної роботи протягом усього робочого циклу. Поняття «забезпечення» в українських словниках трактується як постачання чого-небудь у достатній кількості, задоволення певних потреб, створення умов для здійснення чого-небудь, гарантування чогось, захист, охорона кого-небудь, чого-небудь від небезпеки.

Також необхідним є розглянути такі визначення, як «потенціал підприємства» та «економічна безпека підприємства» [16].

Потенціал підприємства – сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних внутрішніх і зовнішніх чинників середовища бути спрямовані на реалізацію діяльності підприємства, метою якої є задоволення нових потреб суспільства.

Економічна безпека підприємства – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам та загрозам.

У науковій літературі є багато підходів до розуміння терміна ресурсного забезпечення. Тому доцільно розглянути основні принципи формування ресурсного забезпечення (табл. 2).

На нашу думку, важливим є розглянути структуру ресурсного забезпечення підприємства. А. Чорна трактує визначення «структура ресурсного забезпечення» як сукупність видів ресурсів, що є специфічними способами їх взаємозв'язку і взаємодії, спрямованими на досягнення поставлених цілей підприємства [7, с. 93]. Структура ресурсного забезпечення на підприємстві подана на рис. 2.

На основі проведених досліджень встановлено, що в структурі ресурсного забезпечення виділяють безліч класифікацій видів ресурсів. Розглянемо детальніше види ресурсів, наведені на рис. 2:

- матеріальні ресурси – основні фонди і активи підприємства;
- технологічні ресурси – наявні технології та особливості організації виробничого процесу на підприємстві, інновацій, наявність конкурентних переваг, ідей та наукових винаходів;
- трудові (кадрові) ресурси – штатний склад працівників, придатних до праці, в результаті трудових зусиль яких створюється готова продукція;
- фінансові ресурси – грошові

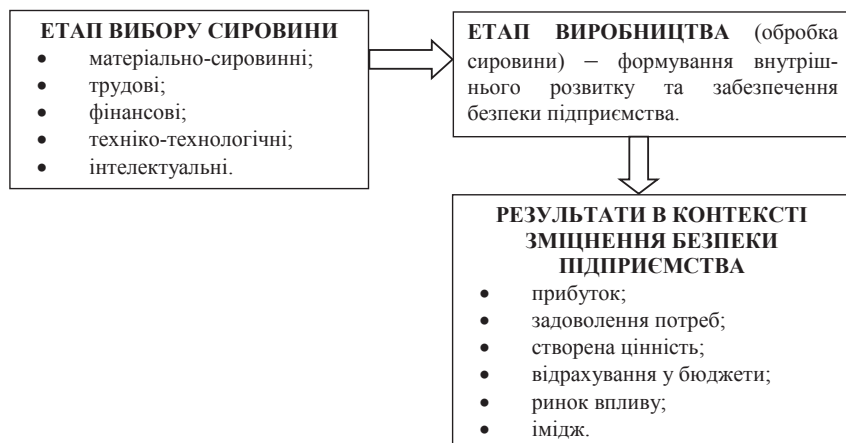

Рис. 1. Етапи перетворення ресурсів у процесі внутрішнього розвитку підприємства в контексті безпекознавства

Джерело: сформовано автором

Основні принципи «ресурсного забезпечення»

Принципи	Характеристика
АВТОНОМНІСТЬ	Здатність підприємства забезпечити виробництво ресурсами та звести залежність від постачальників до мінімуму.
БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ	Забезпечується ритмічність та безперервність виробництва та зменшується чисельність простоїв.
ВІДПОВІДНІСТЬ	Ресурси підприємства мають гарантувати виконання поставлених цілей і мети.
АДАПТИВНІСТЬ (ГНУЧКІСТЬ)	Посилення уваги та реагування на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищах.
ПЛАНОВІСТЬ	Наявність плану і певної складеної програми розвитку на підприємстві.
ЦІЛЕСПРЯМОВАНІСТЬ	Всі залучені ресурси мають працювати тільки на досягнення поставлених завдань і виконання поставлених цілей і завдань функціонування.
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ	Прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції за тієї самої кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів.

одиниці, які знаходяться на балансі підприємства і якими воно може розпоряджатися;

- інвестиційні ресурси – матеріальні і нематеріальні ресурси, які використовуються інвестором у процесі їх вкладання в об'єкти інвестування з метою подальшого отримання прибутку [15, с. 75].

- нематеріальні ресурси – це такі складники потенціалу, які здатні приносити економічну користь підприємству протягом відносно тривалого періоду часу, до них належать корисні моделі і патенти, товарні і промислові зразки;

- просторові ресурси – приміщення, в яких відбувається виробничий процес, а також територія підприємства, комунікації зв'язку електропостачання;

- інформаційні ресурси – всі документи, які зберігаються в так званих інформаційних системах; це можуть бути бібліотеки, архіви, банки даних, Інтернет-середовище тощо;

- час – це дуже специфічний вид ресурсу, оскільки він є невідновлюваним ресурсом, його не можна купити, відновити чи повернути;

- природні ресурси – природна сировина, яка може бути використана як предмети споживання і як засоби праці;

- правові ресурси – законодавчі акти, нормативно-правові і науково-методичні документи (положення, правила, норми, інструкції, рекомендації, характеристики тощо).

Від стратегій ресурсного забезпечення напряму залежить процес виникнення й усунення найбільш важливих проблем менеджменту підприємства, пов'язаних із запобіганням формування організаційних бар'єрів, та виникнення конфліктів в інтересах підприємства. Дослідження наукової літератури підштовхує на думку, що механізми ресурсного забезпечення діяльності структури створюють необхідну основу для розроблення концепцій управління ресурсами на підприємстві.

Механізми ресурсного забезпечення – це система взаємопов'язаних елементів, необхідних для розподілу і перерозподілу ресурсів підприємницькими структурами та їх структурними підрозділами, а також перетворення ресурсів з однієї форми в іншу.

На нашу думку, ресурсне забезпечення діяльності під-

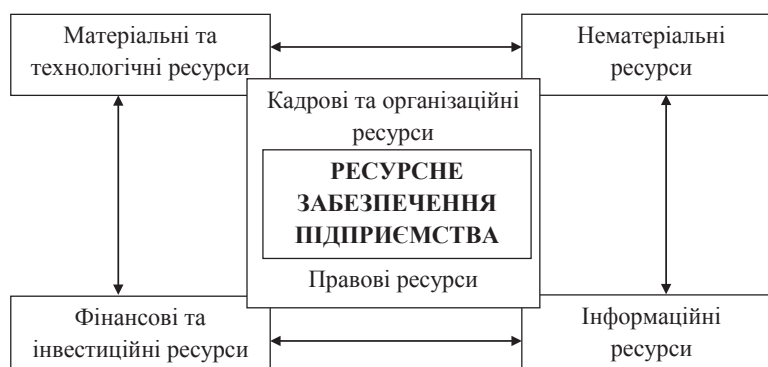

Рис. 2. Структура ресурсного забезпечення безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

приємств – це комплексний процес організації, акумуляції, розподілу наявних ресурсів, здійснення контролю й моніторингу, а також проведення планування всередині підприємства яке буде спрямоване на ефективне та розумне використання ресурсів та зниження всіх можливих ризиків і загроз.

Будь-яке підприємство як відкрита економічна система вступає у взаємодію із зовнішнім середовищем, ринками ресурсів, постачальниками чи іншими фінансовими структурами. Джерелами фінансування можуть бути як власні, так і позичкові кошти.

Тому у процесі керування ресурсним забезпеченням виділяють такі етапи управління, як:

- нагромадження;
- комбінування;
- організація ресурсного потенціалу (розподіл і перерозподіл).

Ресурсний потенціал – сукупність всіх ресурсів, що знаходяться на підприємстві, та спроможність робочого персоналу використовувати відповідні ресурси з метою виготовлення товарів і надання певного роду послуг, за реалізації яких підприємство отримає максимальний прибуток.

На рис. 3 зображено структурно-логічну схему управління ресурсним забезпеченням підприємства в сучасних умовах, де нами обґрунтовано формування і використання потенціалу.

Якщо припустити, що ресурси, однакові за кількісним і якісним показником, мають різний потенціал (залежно від способу його використання на підприємстві),

Рис. 3. Структурно-логічна схема механізмів управління ресурсним забезпеченням підприємства в сучасних умовах

Джерело: сформовано автором

тоді такий ресурсний потенціал характеризує не тільки різні види ресурсів, а й ступінь їх застосування на підприємстві, їх здатність приносити користь і прибуток. Ресурсний потенціал підприємства охоплює не тільки ресурси, але й методи, із застосуванням яких підприємство отримує можливість ефективніше реалізувати наявні ринкові можливості.

За взаємодії різних блоків у системі управління підприємства утворюються функціональні галузі з власними функціями різних організаційних підрозділів. Така структура управління дає змогу визначити весь набір функцій того чи іншого структурного підрозділу підприємства. При цьому ведеться нагляд за всіма галузями діяльності.

Під час перетинання ресурсного складника та системи управління утворюється процес планування й управління підприємством на рівні кінцевої продукції чи послуг, ресурсів, вироблених на підприємстві для внутрішнього використання. Отже, визначення структури ресурсного потенціалу підприємства є важливим складником стратегічного управління та аналізу [8].

Необхідно ще раз підкреслити, що загальним для всіх видів ресурсів є питання про ефективність управління, користування ними.

Питання ефективності і використання ресурсів є головним з-поміж всіх інших і полягає в тому, що для оцінки ефективності управління ресурсами отримані прибутки порівнюються з витратами, які сприяли одержанню цього результату. Якщо це матеріальні ресурси, то витратами буде середня вартість витрат за період, який досліджується, якщо йдеться про трудові ресурси, то витратами є оплата праці.

На підставі одержуваних результатів діяльності підприємства використані для одержання цих результатів матеріальні, трудові та фінансові ресурси називають ефектом.

Основні показники господарської діяльності, які називаються «ефектом»: перший – обсяг виручених ко-

штів від реалізації продукту чи послуги; другий – чистий прибуток.

Порівняння цих двох показників із розміром (кількістю) ресурсів, які були використані, дає нам показник «ефективності використання ресурсів». Цей показник широко застосовується під час проведення оцінки ефективності функціонування підприємства, його господарської діяльності, комерційної діяльності тощо.

Висновок. Під час формування складників ресурсного забезпечення необхідно звернути увагу на те, що ці складники повинні відповідати відповідній стратегії розвитку підприємства і цілям внутрішніх бізнес-процесів і бути інтегрованими з кожним із них. Важливим є взаємозалежне формування матеріальних ресурсів підприємства разом з інтелектуальними активами що створить додаткові економічні переваги, якими є ефективніше використання сукупного ресурсного потенціалу.

Сучасні умови розвитку вимагають зміни парадигми щодо оцінки ефективності використання ресурсів. Цінність усіх видів ресурсів повинна визначатися їх відповідністю стратегічним пріоритетам розвитку підприємства, а не обсягом коштів, витрачених на них. Якщо ресурси відповідають встановленим стратегіям управління на підприємстві, то цінність цих ресурсів значно збільшується порівняно з тими ресурсами, які не відповідають поставленим стратегіям. Навіть за залучення великої кількості фінансів цінність такої стратегії буде незрівнянно малою.

Важливим аспектом ефективного використання ресурсів для забезпечення розвитку підприємств є об'єднання всіх ресурсів у групу таких, що взаємодіють між собою і формують ресурсну базу розвитку підприємства загалом.

Перспективами подальших досліджень може стати розроблення та удосконалення концептуально-методичних аспектів ресурсного забезпечення безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Вівчар О.І. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів / О.І. Вівчар // Галицький економічний вісник 2015. № 2(49). С. 106–111.
2. Богацька Н. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання / Н. Богацька, О. Швець. URL: <http://intkonf.org/ken-dotsbogatska-nm-shvetsoiresursne-zabezpechennya-diyalnosti-pidpriemstva-v-suchasnih-umovah-gospodaryuvannya>.
3. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні підходи [Електронний ресурс] / І. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. 2011. Вип. 1(4). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vippsp.pdf>.
4. Безверхнюк Т. Принципи ресурсного забезпечення регіонального управління [Електронний ресурс] // Т. Безверхнюк. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jgm/Soc_Gum/Аpdu_o/2009_1/R_1/Bezverhruk.pdf.
5. Кузнцова К.О. Ресурсне забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств: дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / К.О. Кузнцова. К., 2009 р. 16–17 с.
6. Державне управління: навч. посіб. / [А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко]; за ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с.
7. Чорна А. Структура ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства / А. Чорна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009 р. № 4. Т. 1. С. 93.
8. Кремінь О.М. Ресурсне та організаційне забезпечення ефективного розвитку підприємств (за матеріалами цукрових заводів України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О.М. Кремінь. К., 2009. 21 с.
9. Стец І.І. Потенціал і розвиток підприємства: Навчальний посібник / І.І. Стец. Тернопіль: Економічна думка, 2010. 674 с., с. 77.
10. Руус Й. Интеллектуальный капитал. Практика управления / Й. Руус, С. Пайк, Л. Фернстрем. М.: Высшая школа менеджмента, 2010. 236 с.
11. Новицький В.С. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку: Навч. посібник / В.С. Новицький. К.: НАУ, 2004. 268 с.
12. Французова М.А. Суцність ресурсного забезпечення діяльності організації / М.А. Французова // 2008. № 3. С. 12.
13. Wernerfelt B. A Resource-Based View of the Firm // Strategic Management Journal. 1984. № 5. P. 173.
14. Helfat C., Peteraf M. The dynamic resource-based view: capability life cycles // Strategic Management Journal. 2003. № 24. P. 997.
15. Квасницька Р.С. Сучасні підходи до визначення сутності та складових інвестиційних ресурсів / Р.С. Квасницька // Економічний часопис-XXI. 2014. № 7–8(1). С. 75.
16. Калінеску Т. В. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток // моногр. / Т.В. Калінеску, Ю.А. Романовська, О.Д. Кирилов. Вид-во СГУ ім. В. Даля, 2007. 272 с.

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ РЕСУРСАМИ
НА ПРЕДПРИЯТИЯХ: БЕЗОПАСНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ**

Аннотация. В статье исследованы концептуальные подходы к экономическому управлению ресурсами на предприятии и обоснованы основные принципы и структура ресурсного обеспечения, на основе чего сформулирована структурно-логическая схема механизма управления ресурсным обеспечением предприятия в современных условиях.

Ключевые слова: ресурсное обеспечение, ресурсы, механизмы управления, потенциал предприятия, безопасность предприятия.

**CONCEPTUAL PRINCIPLES OF ECONOMIC MANAGEMENT OF RESOURCES
IN ENTERPRISES: SECURITY MEASUREMENT**

Summary. In the article the conceptual approaches to economic management of resources at the enterprise are investigated and the basic principles and structure of resource support are substantiated, on the basis of which the structural and logical scheme of the mechanism of management of resource provision of the enterprise in the modern conditions is formulated.

Key words: resource support, resources, management mechanisms, enterprise potential, enterprise security.